

2019 opnieuw topjaar voor broedende velduilen!

Broedgevallen van Velduil (*Asio flammeus*) zijn erg zeldzaam en vinden niet jaarlijks plaats in Vlaanderen. Meestal gaat het om hooguit één of twee broedparen. Velduilen zijn echter een nomadische soort die heel snel kan reageren op gunstige voedselomstandigheden. Dat bleek ook in 2014 toen een uitzonderlijk muizenjaar tot een nooit eerder gezien aantal broedparen van Velduilen in Vlaanderen leidde. In de polders aan de Westkust werden toen minstens 21 territoria vastgesteld, een absoluut recordaantal (Devos et al. 2016). Het bleek zoals verwacht maar een tijdelijk fenomeen, want in de daaropvolgende jaren vielen er in heel Vlaanderen slechts enkele broedgevallen of broedpogingen te noteren. In 2019 vond er aan de Westkust echter opnieuw een kleine invasie van broedende Velduilen plaats. In deze bijdrage geven we een bondig overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en vaststellingen bij deze influx.

Aantal territoria en nestvondsten

Net als vijf jaar geleden bleven broedgevallen beperkt tot slechts enkele gebieden aan de Westkust, met het Komgrondegebied van Lampernisse in een hoofdrol. In het centrale gedeelte van dit uitgestrekte graslandcomplex was er een cluster van 10 territoria die grotendeels aan elkaar grensden. Een elfde territorium situeerde zich nabij Zoutenaai. Daarnaast waren er in het grootschalige, open akkergebied van De Moeren bij Adinkerke twee territoria aanwezig. Opvallend was de afwezigheid in de Waleweiden tussen Schore en Leke waar in 2014 nog 8 broedparen werden geteld.

In Lampernisse konden vijf nesten gelokaliseerd worden. Daarvan waren er drie succesvol met respectievelijk minstens vier, drie en twee uitgevlogen jongen. Twee nesten werden om ongekende redenen verlaten tijdens de broedfase. In de overige territoria werd telkens opvallend territoriaal en broedindicerend gedrag vastgesteld maar

slaagden we er - ondanks tientallen uren van observaties en zoekacties - niet in om nestplaatsen te lokaliseren. Vaak bleef het onduidelijk of de vogels er effectief tot broeden waren overgegaan. Helemaal op het einde van het broedseizoen werd in één van deze territoria wel nog een juveniele vogel gezien en was er dus wellicht sprake van een vierde succesvol broedgeval.

In De Moeren werd eind mei één nest gevonden (met 7 pulli en 1 ei) en daar zijn later zo goed als zeker ook jongen succesvol uitgevlogen. Het tweede territorium werd vrij vroeg in het voorjaar verlaten.

Er zijn ons – behalve in Vlaams-Brabant - geen zekere of waarschijnlijke broedgevallen bekend uit andere Vlaamse regio's. Een blik op waarnemingen.be leert ons echter dat er nog wel meer gebieden zijn waar in het voorjaar 2019 Velduilen werden waargenomen, soms ook gedurende een langere periode. Deze waarnemingen gebeurden meestal eerder toevallig en tijdens de dag. Vaak wordt er dan van uitgegaan dat het hier om zwervers of overzome- raars gaat en wordt er verder relatief weinig aandacht aan besteed. In dergelijke gevallen is het echter steeds aange- raden om in de vroege ochtend- of late avonduren contro-

lebezoeken uit te voeren om na te gaan of er eventueel aanwijzingen zijn voor een broedgeval of territorium (bv. baltsend mannetje). Vooral solitaire broedgevallen kunnen immers gemakkelijk over het hoofd worden gezien.

Hoog prooiaanbod

Het lijkt geen twijfel dat de vele broedparen in 2019 opnieuw kunnen toegeschreven worden aan een hoog prooiaanbod (en veldmuizen in het bijzonder), ook al beschikken we niet over concrete monitoringgegevens om dit te onderbouwen. De omstandigheden voor een goed muizenjaar zaten wel helemaal goed. Een zachte en relatief droge winter – met in februari op een gegeven moment zelfs tot bijna 20°C – zorgde ongetwijfeld voor een hoge overleving van muizenpopulaties. Ook het voorjaar was overwegend warm en droog. Dat deze muizenpiek exact vijf jaar na de vorige in 2014 valt, past ook in de natuurlijke cyclus van de veldmuis waarbij pieken en dalen elkaar afwisselen met een tussenpauze van twee tot vijf jaar. Opvallend is ook dat de goede muizenjaren en hoge aantallen Velduilen aan de Vlaamse Westkust samenvallen met deze in het noorden van Nederland. In Friesland werden zowel in 2014 en 2019 vele tientallen broedparen van Velduil vastgesteld.

Dat 2019 een zeer goed muizenjaar was, bleek trouwens ook uit de hoge aantallen van andere roofvogelsoorten aan de Westkust. Dit jaar sneuvelde regionale records van broedgevallen van Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* en Kerkuil *Tyto alba* en bleek ook het broedsucces van deze beide soorten opvallend hoog. Op vele tientallen plaatsen was ook de bedelroep van jonge Ransuilen *Asio otus* te horen. Ook in andere Vlaamse regio's waren er gelijkaardige vaststellingen.

Nestbescherming noodzakelijk maar arbeidsintensief

Jonge Velduilen zijn doorgaans pas vliegvlug vanaf eind juni of juli. Tot het zover is, zijn nesten en jongen heel kwetsbaar voor maai- en oogstactiviteiten, zelfs op percelen waar reeds beheerovereenkomsten met een verlate maaidatum van kracht zijn. Voor een succesvol resultaat is het dus van cruciaal belang dat nesten zo nauwkeurig mogelijk gelokaliseerd worden zodat tijdig gepaste maatregelen kunnen genomen worden om ze te beschermen. Van de zes gelokaliseerde nesten bleken er zich vier te be-

vinden in hooilanden en twee in akerrandzones. In alle gevallen werden de eigenaars en gebruikers gecontacteerd door de bedrijfsplanner van de Vlaamse Landmaatschappij en werden afspraken gemaakt om de nesten te sparen. Twee nesten in Lampernisse bevonden zich op terreinen van het Agentschap Natuur en Bos (ANB) en daar werd afgesproken om de maaidatum verder uit te stellen tot eind juli. In de andere gevallen werd doorheen de broedperiode nauw contact gehouden met de betrokken landbouwers en werd voortdurend gepolst naar de geplande landbouwactiviteiten en indien nodig uitstel gevraagd. In één geval werd voor het langer uitstellen van alle landbouwactiviteiten een ad-hoc-subsidie voor de bescherming van nesten en jongen aangevraagd en toegekend.

Het lokaliseren en zoeken van nesten van Velduil is meestal erg arbeidsintensief, vooral in de periode dat ze met eieren zitten en het vrouwtje aan het broeden is. Eenmaal er jongen zijn, wordt het gemakkelijker omdat er dan volop prooien worden aangebracht in de ochtend- en avonden. Om te voorkomen dat de nesten verloren gaan door landbouwactiviteiten is het echter meestal nodig om deze in een vroeger stadium te lokaliseren. Daarbij stelt zich het probleem dat er in het begin van het broedseizoen veel minder aanwijzingen zijn om de nestlocatie te kunnen bepalen. Het mannetje brengt dan weliswaar prooien aan voor het broedende vrouwtje, maar die laat hij meestal ergens achter in de ruime omgeving van het nestperceel. Het vrouwtje verlaat het nest hooguit één of twee keer per dag voor een tiental minuten (Hardey et al. 2013). Ze krijgt dan vaak een prooi aangereikt van het mannetje. Wanneer het vrouwtje vervolgens terugkeert naar het nest doet zich een goede gelegenheid voor om het nest te lokaliseren. In principe heb je een kruispeiling nodig vanaf twee punten om de positie van het nest vrij exact te kunnen bepalen. Toch volstaat zelfs dit soort waarnemingen niet altijd om de eventuele nestplaats te vinden. Meerdere keren bleek dat er op een vermoedelijke nestlocatie niets te vinden was. Ook het 'slepen' van graslanden waarbij een reeks mensen een rij vormen en een zwaar touw of een kabel voortslepen over het grasland leverde meestal niets op. De ervaring leert dat broedende Velduilen bijzonder vast op het nest zitten en niet zo vlug opvliegen bij benadering. Een nadeel van het doorkruisen van graslanden is ook dat er heel wat

sporen getrokken worden die de aandacht van predatoren kunnen trekken. Een alternatieve en mogelijk beter geschikte methode om nesten te lokaliseren is het inzetten van een drone met warmtecamera. Onderzoek in het buitenland heeft immers aangetoond dat met deze methode vaak heel efficiënt nesten van vogels kunnen worden opgespoord (zie o.a. Israel & Reinhard 2017). Op deze manier zouden we bij de Velduilen meteen tientallen uren van observatiewerk kunnen uitsparen en wellicht meer nesten kunnen vinden zonder de vogels te verstoren. Nadeel is dat er aan het gebruik van een dergelijke drone een hoog prijskaartje hangt. Binnen de uitvoering van een soortbeschermingsplan zou dat echter geen onoverkomelijk probleem mogen vormen.

We hebben ervaren dat ook het tijdig kenbaar maken van de aanwezigheid van Velduilen bij de plaatselijke landbouwers soms een hulp kan zijn bij het vinden van nesten. Door hun alertheid tijdens de werkzaamheden op het veld kunnen ze belangrijke aanwijzingen geven over mogelijke nestlocaties, zo bleek dit jaar in Lampernisse.

Ook akkergebieden met potenties

Door Devos et al. (2016) werd gewezen op het grote belang van historisch permanente graslanden als foerageer- en broedhabitat voor de Velduilen. Dit jaar bleek voor het eerst dat ook grootschalige akkergebieden zoals De Moeren potentieel hebben voor broedvogels zoals de Velduil. Dat deze soort net daar tot broeden kwam, is niet toevallig. De Moeren zijn immers één van de geselecteerde gebieden waarin de voorbije jaren heel wat beheerovereenkomsten voor akkervogels met landbouwers gesloten werden in uitvoering van het Vlaams soortbeschermingsplan 'Grauwe Kiekendief' (Vandegehuchte 2015). In het

gebied werd door de Vlaamse Landmaatschappij o.a. het concept van de 'vogelakkers' geïntroduceerd, in navolging van de aanpak in de Groningse akkerbouwgebieden (Jardin 2018). In die vogelakkers worden luzernestroken afgewisseld met stroken die bestaan uit grassen, granen en kruiden. Door een aangepast en gefaseerd maaibeheer vormen dergelijke akkers een ideaal biotoop voor (veld)muizen die op hun beurt als stapelvoedsel fungeren voor roofvogels (Vandewaerde 2018). In Groningen bleek reeds eerder dat dit concept niet alleen een gunstig effect heeft op de vestiging van broedende Grauwe Kiekendieven, maar ook van Velduilen (Wiersma et al. 2014). Naast de vogelakkers bestaat er in De Moeren ook een heel netwerk aan akkervogelvriendelijke maatregelen bestaande uit beheerovereenkomsten van voedselgewas en gemengde grasstroken. Het was in zo'n gemengde grasstrook dat voor het eerst een nest van Velduilen werd gevonden. Ook in enkele grootschalige akkergebieden in Vlaams-Brabant lijken vergelijkbare maatregelen een positief effect te hebben op de aanwezigheid van Velduilen, met zelfs meerdere broedpogingen in 2018 en 2019 tot gevolg (F. Verdonck mond. med.). Deze ontwikkeling betekent alvast een flinke opsteker voor de lopende akkervogelprojecten in Vlaanderen en krijgt hopelijk een vervolg in de komende jaren.

Dank aan de landbouwers en het Agentschap voor Natuur en Bos voor de goede medewerking en dank aan de vele vrijwilligers.

*Koen Devos
Dieter Coelembier
Wim Debruyne
Wim Bovens*

Er is toch wel een heel groot dankwoord op zijn plaats voor Dieter Coelembier, Koen Devos en Wim Debruyne voor de vele avonden die ze observerend doorbrachten om de velduilen op te volgen. Mannen met een passie voor (deze) fantastische vogels!